

Ramon Cantó, Palau i Dulcet i Poblet i Teixidó: Tres montblanquins a Barcelona

Eduard Contijoch

Tot sovint quan escric al voltant de Montblanc en aquesta o d'altres publicacions, solc referenciar, i fins i tot reproduir, part de la *Historia de la Ilustre y Real Villa de Montblanch*, obra inèdita del montblanquí Ramon Cantó i Espinach. Els que estimem i estudiem la història de la vila en som tots deutors. Abans o després acabem consultant-la. Però no és una tasca senzilla. En una època en la que ja estem acostumat-nos a basar la recerca en las capacitats de Google, se'ns comença a fer feixuc haver d'anar a un arxiu a passar pàgines plenes de polsim mirant d'entendre textos escrits fa més de cent anys.

I és que, fins a dia d'avui, és el que cal fer per consultar els minuciosos escrits que en Cantó va redactar entre 1892 i 1906 en el seu exili barceloní. Dels cinc volums que composaven la seva obra, el primer es conserva al Museu Arxiu i se'n guarda una còpia consultable a l'Arxiu Comarcal. La caòtica manera d'escriure que tenia (diferents mides de papers, referències creuades, textos tatxats i corregits, ...) fa que no sigui gens senzill arribar a la valuosa informació que contenen les seves pàgines.

D'altra banda, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó es conserven dos volumsⁱ: el dedicat a la secció religiosa i el dedicat a la secció militar.

Però, per què es van separar els volums? Per què dos d'ells van anar a parar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó a Barcelona? I què se'n féu dels altres dos volums que manquen?

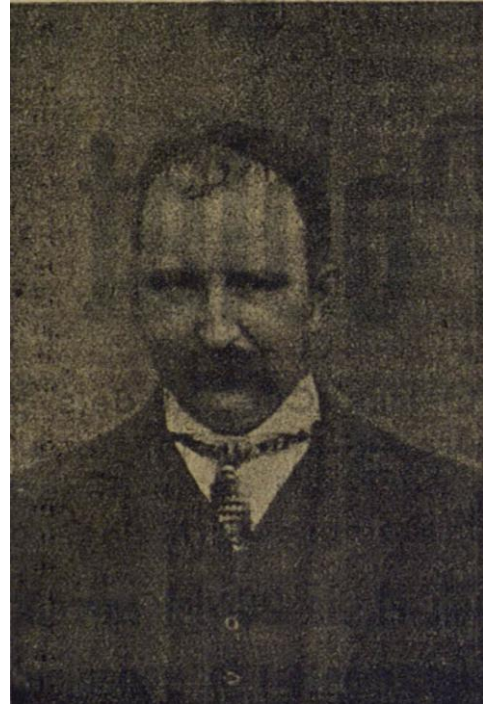
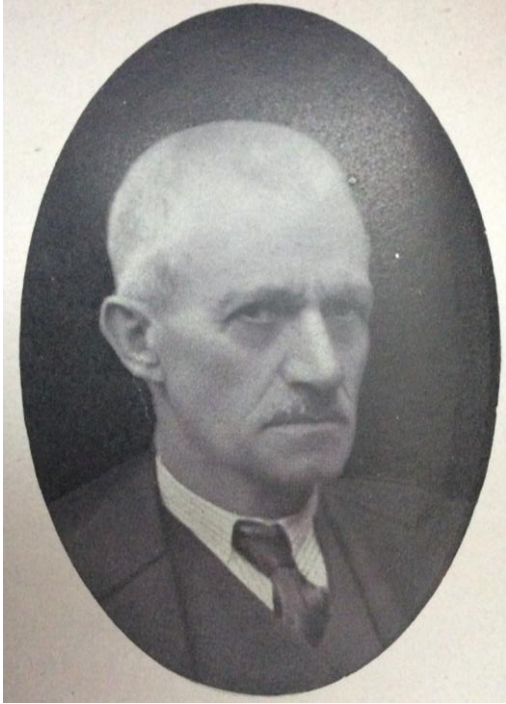
Amb motiu d'escriure el llibre *El Convent*, on apareixia el personatge d'en Ramon Cantó vaig estar un bon temps documentant-me sobre la seva vidaⁱⁱ. Alguna sorpresa em vaig endur.

Per situar al lector cal presentar els actors de l'acció. Parlem de tres il·lustres montblanquins que, per raons diverses, a principis de segle XX van trobar-se a Barcelona.

El primer ja el coneixem, és en Ramon Cantó, mestre de minyons nascut a la vila el 1844. Per dificultats econòmiques hagué de marxar a la Ciutat Comtal el 1877, fet que li va provocar tanta enyorança que consagrà la resta dels seus anys -morí el 1907- a escriure una obra magna que volia llegar a la vila com a regal d'un fill devot.

El segon és l'Antoni Palau i Dulcet (1867-1954), que amb tres anys es traslladà amb els seus pares -també per problemes econòmics- a viure a Barcelona. Allà acabà exercint de llibreter i escriptor. Algun dels llibres com el *Manual del librero hispano-americano* tingueren un cert reconeixement per la extensa recopilació de títols editats en espanyol. En clau montblanquina, foren molt celebrades les seves *Guia de Montblanc* i *Guia de la Conca de Barberà*. Les seves *Memòries d'un llibreter català*, alhora, han estat clau per les conclusions d'aquest escrit.

Tanca el grup, el celebrat Josep Poblet i Teixidó. Més jove que els altres -nascut el 1877- morí prematurament als trenta-un anys a causa de l'epidèmia de grip que assotà el nostre país i tota Europa l'any 1918. Advocat, escriptor i promotor del corporativismeⁱⁱⁱ tot i que no deixà la vila, els estudis i el seu activisme polític el portaren sovint a Barcelona. D'obra literària abundant, el propi Prat de la Riba provà infructuosament d'incorporar-lo com a redactor de *La Veu de Catalunya*.

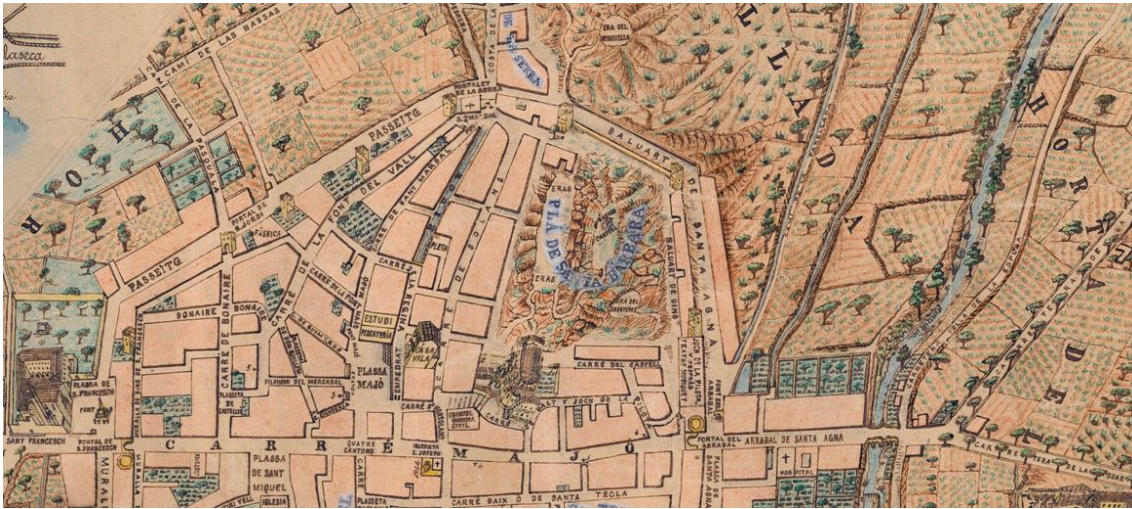
Fotografies d' Antoni Palau i Dulcet el 1935 en la fotografia inclosa en les seves Memòries i de Josep Poblet i Teixidó publicada el 1918 al setmanari l'Escut amb motiu de la seva mort. No ens consta que es conservi cap fotografia d'en Ramon Cantó.

Tots tres es relacionaven sovint a Barcelona al voltant del Centre Excursionista de Catalunya al qual pertanyien. I és que tots tres tenien dos trets en comú: una gran estimació per les lletres i una devoció desfermada per Montblanc. Les dues passions les transmetien als seus escrits. En Poblet i Teixidó publicà una munió de llibres i escrits als mitjans locals sobre la història i els costums de Montblanc, en Palau i Dulcet ho traslladà a les seves guies i en Ramon Cantó durant anys es bolcà en la seva magna *Història*.

Bé és cert que, tant per formació com per tarannà, els dos primers eren més rigorosos en els seus textos. El propi Palau i Dulcet ens parla en les seves *Memòries*^v dels escrits d'en Cantó:

Estimava amb tan frenesí Montblanc, i era tan gran la devoció que li tenia, que es convertí en un il·luminat. Vull dir que el seu afany d'eixamplar les glòries de la vila l'apartava de la veritat històrica. Veia rastres romans en qualsevol columna i fins en arcs barrocs. Confegia xifres per tal de demostrar l'existència de la vila en temps remotíssims, tot prescindint de l'origen cert de 1162, i així per l'estil. Podeu llegir aquestes fantasies en el text de les Conferències que llegí al Centre Excursionista, 1895, i publicades després al setmanari: La Conca de Barbarà^v.

De 1892 a 1906 escriví en cinc volums. fol. la Història de la vila ducal de Montblanc. Mentre estigué ocupat en aquesta tasca, molts diumenges jo el visitava al seu estatge, i allí me'n llegia fragments. El text d'aquesta història es dividia en seccions. La primera i principal es ressentia d'enfarfeig. Qualsevol fet, per petit que fos, el relacionava amb la Història de Catalunya; i vinga pàgines i més pàgines en digressions que no tenien res a veure amb la vila. Hi ha làmines ben traçades, especialment escuts, símbols i plànols, car Cantó era bon dibuixant^{vi}. Pel que val molt la Història, i pel que és digna de consulta, és per les seccions de folklore, costums i estadística, i coses vistes i recordades pel seu autor.

En Ramon Cantó era un bon il·lustrador. A la imatge, plànol de Montblanc dibuixat durant el seu exili barceloní.

Fet i fet, amb més o menys rigor, el cert és que en Ramon Cantó va acabar la seva obra gegantina. Orgullós d'ella i delerós per que els montblanquins la coneguessin, s'adreçà a l'Ajuntament de Montblanc per que sufragués la seva publicació^{vii}. Malauradament no va tenir la resposta esperada. Poc després moria sense veure el seu somni acomplert. Com també ens explica en Palau i Dulcet: *Després de la mort del malaguanyat Cantó, el seu fill vengué la Història a l'Ajuntament de Montblanc.*

Ara bé, essent així, els cinc volums d'aquella obra haurien de ser a l'Ajuntament. Què va passar llavors?

Segueix sent en Palau i Dulcet qui ens en dóna la clau:

[...] en publicar jo la meua monografia: "La Conca de Barbarà", Barcelona, 1912, 4º en nomenar la Història de Ramon Cantó, vaig fer constar que es trobava a la Casa de la Vila a disposició de tothom. Tot seguit es presentà a casa Poblet i Teixidó, renyant-me perquè deia que els cinc volums existien en poder de l'Ajuntament. Jo vaig replicar que quan es fa Bibliografia, és obligatori constatar on es troba l'exemplar que es descriu, majorment quan es tracta d'exemplars únics o escassos.

De primer antuvi no vaig comprendre les protestes de Poblet, però després, se'm digué que ell, com a Secretari de l'Ajuntament, manejava l'obra a casa seva. Comprenc: ell es digué: "Aquesta Història es podrà. Ningú en farà ús, ni tan sols per fullejar-la. Jo, entretant, l'aprofitaré pels meus estudis, i en cas de reclamar-la ja la tornaré al seu lloc".

És més, buscant a les hemeroteques trobem a "Lo Baluart", publicació autoqualificada de "Periòdic d'Acció Municipal" que es publicà a Montblanc al llarg de l'any 1917, un article a la primera plana de l'exemplar del 14 d'abril d'aquell any titulat "Sustracció de documents" i signat per la Redacció on se'ns diu:

Corrent los anys de 1910 y 1911 desempenyava la Secretaria municipal D. Joan Poblet i Teixidó. Tothom sap, que més que Secretari, era l'amo del municipi, el "teje-maneje", el "fac-totum" de l'administració i política municipal.

L'opinió popular s'aixecà en contra seva, sospitant que l'administració del municipi no marxava com era de llei i's cometien abusos que foren calificats en termes que no gosem escriure. [...] Ara bé, sàpiga del poble de Montblanch que'ls llibres de la contabilitat de aquests dos anys se sospita han sigut trets de casa de la Vila, ja que per més que s'han buscat no s'han trobat". [...] Preguntém ara, ¿sap don Joan Poblet i Teixidó ahont es aquesta documentació?

Així doncs, no només en Palau i Dulcet tenia la percepció de que en Poblet i Teixidó, essent secretari de l'Ajuntament feia i desfeia respecte a la documentació dipositada a la Casa de la Vila.

Tornant als volums d'en Cantó que, segons en Palau i Dulcet, eren a casa d'en Poblet i Teixidó, ja mort aquest la seva biblioteca i fons documental passaren a ser custodiats pel tutor dels seus fills, el montblanquí Dr. Jaume Sabaté, que exercia de canonge de Tarragona. Quan en Palau i Dulcet li Preguntà al voltant dels escrits d'en Cantó li respongué per carta:

Sento moltíssim no poder-lo complaure en el que em demana referent al manuscrit del meritíssim senyor Cantó, car en fer-me càrrec de la biblioteca i documents del molt recordat Poblet (a. c. s.) no hi trobi pas l'esmentada obra. No dubti que si l'hagués recollida m'hauria preocupat de conservar-la, i hauria ara tingut molt de gust en servir a vostè per tal que pogués utilitzar-la en la noble tasca que porta vostè al cap. No sé pas on es troba."^{viii}.

De manera que als anys vint, una obra que havia estat venuda a l'Ajuntament de Montblanc, desapareix i, tot i que suposadament han estat incorporats a la biblioteca d'en Poblet i Teixidó, ningú no en sap donar cap referència.

Les coses quedaran així fins els malaurats esdeveniment de 1936 que iniciaren la guerra civil. Després de l'alçament, a Catalunya els aldarulls s'estengueren com la pólvora. A Montblanc com a tot arreu. I aquells fets tingueren una especial rellevància en la història que ens ocupa. A la revista l'Espitllera^{ix} fa tres dècades, en Josep Maria Jàvega ens explicava:

No sé si serà una incongruència, de què, al voler parlar del Museu [Arxiu] em remunti fins a la fatídica setmana que va anar del 19 al 24 de Juliol de l'any 1936, en què la Vila estava del tot commocionada i desballestada.

Jo tenia justament 16 anys i el meu company Ismael Balanyà, en devia tenir 14 o 15. Anàvem a veure com a baix al Pont Nou, cremava el fustam i les imatges procedents dels altars renaixentistes i barrocs de les esglésies de Santa Maria i Sant Miquel.

En un d'aquests viatges vam descobrir, dins d'un magatzem a la carretera, a cal Pàmies (comerciant de vins on avui hi ha el Garatge Univers) una muntanya de llibres vells destinats a la crema, i que vam comprendre que procedien de cases «bones» que havien hagut de marxar de Montblanc i que després havien estat escorcollades i algunes mig devastades. Cal Castellví sabem que fou una de les que hi havia molts llibres vells; els domicilis de sacerdots i d'altres. La nostra cultura històrica en aquells temps era pobra. A pesar de tot, però, vam saber recollir un volum de la «Història de Montblanc» de Ramon Cantó i Espinach que és inèdita i manuscrita; [...]. Avui ja són al Museu.

Això, doncs, ens explicaria com va arribar al Museu Arxiu el volum que encara hi és a dia d'avui. Probablement entre les cases escorcollades estava la d'en Poblet i Teixidó i aquells dos joves van salvar del foc el volum que d'ençà ens ha donat tanta informació del nostre passat.

Però, i els dos volums que actualment són a l'Arxiu de la Corona d'Aragó? Com hi van anar a parar?

Tornem al 1936, just abans de l'inici de la guerra civil, al juny la Generalitat crea la *Secció d'Arxius del Patrimoni Artístic de Catalunya* per salvar el patrimoni documental català. El mes següent esclataven els fets que venien a confirmar que la seva fi estava justificada. Se'n féu càrrec Agustí Duran i Sanpere (1887-1975), aleshores director de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona^x.

Per saber quina sort van córrer els arxius de la Conca de Barberà acudim a una carta que el propi Duran i Sanpere adreçà a Eduard Toda, president del Patronat de Poblet, el 26 de maig de 1938^{xi}:

L'altra dia els nostres funcionaris Duran Gisbert i Serés amb un camió varen anar a Montblanc a recollir els Arxius Notarial i Parroquial. En intentar d'anar cap a Poblet es van trobar amb la sorpresa de no poder passar per a no contravenir les ordres severes que havien estat donades aquell mateix dia de no permetre a cap element civil de passar més enllà de Montblanc. Tampoc van poder telefonar a vostè com era el seu propòsit. La càrrega, doncs, va venir a Barcelona, juntament amb alguns papers procedents de Vilavert i algun altre de la casa de Poblet i Teixidor.

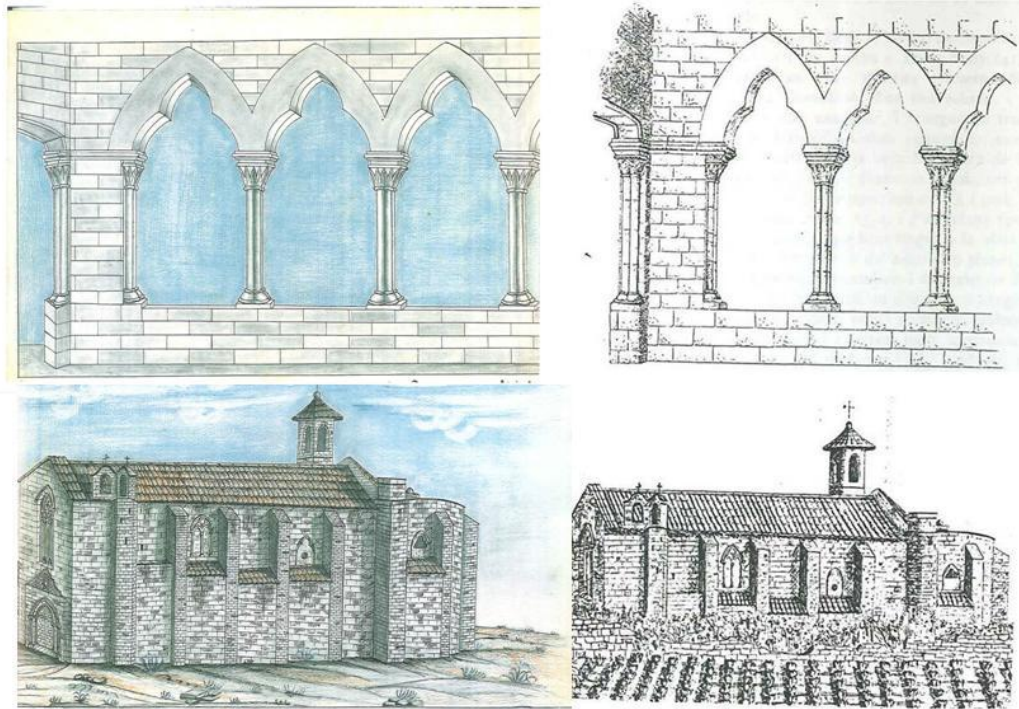
Durant la guerra civil, el monestir de Poblet es convertí en refugi documental pels arxius que la Generalitat provava de salvaguardar.

Així doncs, sembla que, si mes no, part del fons documental que havia deixat en Poblet i Teixidó va sortir en camió cap a Barcelona. En Josep M. Porta i Balanyà ens ho confirma i ens revela on van anar a parar:

L'arxiu de Poblet i Teixidó, un dels personatges clau del Montblanc de primers del segle XX, també marxà de la Vila Ducal el mateix dia que ho feren els protocols notarials segons una nota fotocopiada conservada a l'Arxiu Comarcal. El text és el següent: "El sotasignant Josep Maria Duran Gi[s]bert, declara haver rebut de la Srta. Maria Sabaté set paquets contenint papers i pergamins procedents de la casa dels Srs. Poblet Teixidó, per a posar-los a la salvaguarda de l'Arxiu Històric de la Generalitat de Catalunya. Montblanc a 23 de maig de 1938". Posteriorment aquest conjunt documental fou ingressat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on encara segueix dipositat, junt amb una altra part del fons adquirida pel mateix centre l'any 1976.^{xii}

D'aquesta manera, ja coneixem com van anar dos volums a parar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i, d'altra banda, es confirma l'afirmació de Palau i Dulcet sobre l'apropiació que en Poblet i Teixidó havia fet del manuscrit d'en Ramon Cantó.

Val a dir que, en Palau i Dulcet, que denuncia un parell de cops aquest fet en les seves Memòries, si bé com hem transcrit menystenia el rigor d'en Cantó pel que fa a la història, certament valorava les seves capacitats com a il·lustrador. De fet, les valorava tant que les va "homenatjar" en la seva obra. A la *Guia de Montblanc* trobem dibuixos fets per en Palau i Dulcet que ens recorden sospitosament els d'en Cantó. El que no corre vola.

A l'esquerra il·lustracions de Ramon Cantó en la seva *Historia*, a la dreta dibuixos inclosos posteriorment per Palau i Dulcet en la seva *Guia de Montblanc*.

I què se'n devia fer dels altres dos volums que no es conserven? Potser aquells dos adolescents de l'any 36 van fer tard i ja havien cremat. Potser es van perdre irremediablement en els trasllats que van patir els arxius de la Conca. O potser se'n van salvar i encara són extraviats a alguna biblioteca privada i algun dia sortiran a la llum.

Finalment, ens sentim feliços de compartir amb els lectors les notícies de que, d'una banda, els volums de l'Arxiu de la Corona d'Aragó estan digitalitzats i disponibles per internet (<http://pares.mcu.es/>) des del passat setembre i que, actualment, a l'Arxiu Comarcal s'està procedint a la digitalització del volum del Museu Arxiu. Esperem que aviat estigui també accessible per la xarxa i així s'acompleixi el somni d'en Ramon Cantó de fer arribar a tots els montblanquins (i de passada a la resta del món) la seva obra.

ⁱ ACA, DIVERSOS, Varia, Varia 43,4

ⁱⁱ Veure també *Ramon Cantó i Espinach i la seva Història General de Montblanc: L'autor i el fracàs de la seva publicació (1894-1896)* per Josep M. Grau i Pujol i Eduard Contijoch a El Podall, num. 2.

ⁱⁱⁱ *Diccionari Biogràfic Històric de Montblanc*. Josep Mª Grau i Pujol, Francesc Badia Batalla. Fundació Martí l'Humà.

^{iv} *Memòries d'un llibreter català*. Antoni Palau i Dulcet. Llibreria Catalònia. Barcelona. 1935. p124-125.

^v *La Conca de Barberà* entre el 26 d'abril i 13 de desembre de 1903.

^{vi} El propi Palau i Dulcet en les seves memòries (pàg. 124) ens recorda que en Cantó treballava dibuixant cartes geogràfiques per l'Editorial Paluzié. La relació amb els propietaris fou tan bona que, en morir, acolliren les seves despulles al seu panteó de Montjuïc. (Op. Cit. I).

^{vii} Op. Cit. I

^{viii} Op. Cit. III

^{ix} *Fins que es fa fundar el Museu (la seva prehistòria)*. Espitllera, 1983, Núm 21, Any II, pàg. 33.

^x Per a més informació: *Els arxius documentals de Catalunya durant la guerra dels anys 1936-1939*. A. Duran i Sanpere. Barcelona i la seva història. L'art i la cultura. Barcelona: Curial, 1975.

^{xi} *El monestir de poblet i el salvament dels arxius a la Conca de Barberà durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939)*. Jaume Zamora i Escala.

^{xii} *Els notaris de Santa Coloma de Queralt (segles XIII-XX). El retorn dels protocols notariais anteriors al segle XIX*. Josep M. Porta i Balanyà. Recull 9 (abril 2005)